

RECENSIONS

*CAPITANES Y COMANDANTES GENERALES DE PROVINCIAS
EN LA ESPAÑA DEL SIGLO XVIII: ESTUDIO PRELIMINAR
Y REPERTORIO BIOGRÁFICO*, DE DIDIER OZANAM,
AMB LA COL·LABORACIÓ DE RENÉ QUATREFAGES¹

Les institucions setcentistes estan de sort. La Universitat de Còrdova ha publicat un llibre del reconegut hispanista francès Didier Ozanam, sobre els capitans i comandants generals borbònics. El treball es defineix com una valuosa eina instrumental que pretén oferir dades sociològiques de dos-cents sis individus que tingueren responsabilitats militars i polítiques dins les setze capitanies i comandàncies en què es dividí Espanya al segle XVIII. Per aquest motiu, el llibre s'organitza entorn d'un estudi preliminar en què l'autor justifica els criteris selectius dels militars ressenyats. També hi podem trobar un complet repertori biogràfic, així com dos annexos amb les llistes cronològiques de tots els capitans generals i les seves esposes.

La base documental es concreta, però, en diferents fitxers prosopogràfics amb milers de dades personals. La informació és rica en detalls i recull aspectes com l'origen, el naixement, l'edat, el matrimoni, la graduació, els fills i les filles, el *cursus honorum*, l'estat social i la mort de tots els militars. El fitxer més important de tots rep el nom de la sigla FICHOZ i conté informació dels arxius General de Simancas de Valladolid i Històric Nacional de Madrid. Aporta, doncs, més de trenta mil registres i prop de setanta mil noms. Altres fitxers més complementaris estan sota la custòdia dels historiadors Jean-Pierre Dedieu, Francisco Andújar Castillo i Enrique Giménez López.

Pel que fa al cas català, no podem passar per alt el pioner treball dels capitans generals publicat a la dècada dels cinquanta per Joan Mercader i Riba, o els estudis de Josep Maria Gay Escoda; ni tampoc les recents aportacions de Sebastià Solé i Cot sobre les difícils relacions entre el capità general de Catalunya i la Reial Audiència dins el Reial Acord. Per aquest motiu, Ozanam reconeix la importància que tingueren les capitanies generals de la Corona d'Aragó imposades per Felip V en els decrets de Nova Planta dels anys 1707 i 1716. De fet, Catalunya i València foren considerades models a imitar per la resta de capitanies. Eren, doncs, un laboratori d'assaig en què s'experimentaren fórmules autoritàries de subordinació al poder militar. Òbviament, els capitans generals ja no eren l'*alter ego* o els virreis dels Àustria, però, com a comandants militars supe-
prems d'un poderós exèrcit d'ocupació —dirigit per governadors militars i po-

1. Còrdova, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, Caja Sur, 2008, col·l. «Estudios de Historia Moderna», sèrie «Maior», núm. 32, 367 p.

lítics (corregidors)—, garantiren la subjecció del país durant tot el segle XVIII. No és gens estrany —com indica l'autor— que Catalunya presentés el percentatge més elevat de capitans generals amb les més altes condecoracions i honors militars. En efecte, els disset individus que hi havia al capdavant de la Capitania, entre els anys 1713 i 1808, tingueren graduació de capità general de l'Exèrcit o bé de tinent general. Tots eren, a més, oficials de les reials guàrdies d'Infanteria Espanyola, Walona i de Corps: una elit de l'exèrcit borbònic, al servei de la Casa Reial i que funcionava al marge de l'exèrcit regular. Els seus membres sempre foren escollits a discreció pel monarca.

Resulta irònic, però, malgrat la castellanització articulada per la Nova Planta catalana, que els cinc primers capitans generals nomenats per Felip V fossin italians o flamencs. De fet, el primer capità general espanyol en propietat fou el marquès de la Mina, designat per Ferran VI. Igualment contradictòria pot resultar-nos l'omissió —del llistat de capitans generals— del duc de Berwick. Joan Mercader i Sebastià Solé no dubtaren de definir el militar francès com el primer capità general del Principat, perquè prengué importants decisions polítiques un cop sotmesa Barcelona. Però, segons Didier Ozanam, Berwick mai no rebé aquest títol, sinó el de comandant de l'Exèrcit de les dues Corones (3-7-1714). En canvi, el seu predecessor, l'italià duc de Popoli, sí que l'obtingué (3-4-1713), com també el príncep belga T. Serclaes de Tilly (28-11-1714). Tot i això, Sebastià Solé encertà quan assenyalà que el primer capità general, amb títol registrat fou el marquès de Castelo Rodrigo (GEC) (24-5-1715), perquè ell publicà el Decret de Nova Planta el gener del 1716 i presidí per primer cop l'Audiència catalana.

Potser no són gaire conegudes les dades estadístiques que ofereix el llibre d'Ozanam. No obstant això, dels 206 militars amb referències, 36 naixeren a la Corona d'Aragó: 20 a Catalunya, 13 a Aragó i 3 a València. No hi consta cap mallorquí. Dels nascuts a Catalunya, 14 ho feren en temps de Carles IV, 4 en temps de Carles III, un durant el regnat de Felip V i un durant el de Ferran VI. Del total, 15 nasqueren a Barcelona. Evidentment, la majoria no eren de famílies natives, sinó de foranes destinades al país. En aquesta línia, sis dels militars propietaris o interins que comandaren la Capitania de Catalunya nasqueren al Principat: el comte de Lacy (1790-1792), el marquès de Roben (1794-1795), Agustín de Lancaster (1797-1799), Francisco de Horcasitas (1801-1802), el comte de Santa Clara (1803-1807) i el comte d'Ezpeleta (1807-1808), que, de fet, fou l'últim capità general de Catalunya de l'Antic Règim.

Rafael Cerro Nargánez
Universitat de Barcelona